

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Methodologie in actie

[Bespreking van: W.H. van Boom, P. Desmet, P. Mascini (2018) *Empirical legal research in action : reflections on methods and their applications*]

Doornbos, N.

DOI

[10.5553/RdW/138064242018039001007](https://doi.org/10.5553/RdW/138064242018039001007)

Publication date

2018

Document Version

Author accepted manuscript

Published in

Recht der Werkelijkheid

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Doornbos, N. (2018). Methodologie in actie: [Bespreking van: W.H. van Boom, P. Desmet, P. Mascini (2018) *Empirical legal research in action : reflections on methods and their applications*]. *Recht der Werkelijkheid*, 39(1), 48-52.
<https://doi.org/10.5553/RdW/138064242018039001007>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

Methodologie in actie

Nienke Doornbos

Boekbespreking van: Willem van Boom, Peter Desmet en Peter Mascini (red.), *Empirical legal research in action: reflections on methods and their applications*, te verschijnen in zomer 2018.

Deze boekbespreking is gepubliceerd in *Recht der Werkelijkheid* 2018 (1), p. 48 – 52.

Deze bundel bevat acht hoofdstukken: een inleiding, zes hoofdstukken waarin ervaren empirische onderzoekers uit verschillende landen een specifieke onderzoeksmethode onder de loep nemen, en een afsluitende bijdrage waarin drie juristen ingaan op nut en noodzaak van empirisch onderzoek op hun terrein van het recht (civiel, staats- en bestuursrecht, en strafrecht). In deze recensie vat ik eerst kort de afzonderlijke bijdragen samen, alvorens ik mijn beoordeling van het boek geef. Ik sluit af met een algemene observaties over de ontwikkeling van empirisch onderzoek op het gebied van het recht.

Samenvatting

Hoewel rechtenfaculteiten nog gedomineerd worden door positiefrechtelijk georiënteerde juristen, constateren de redacteurs van deze bundel een toenemende belangstelling voor empirisch rechtswetenschappelijk onderzoek waarbij methoden vanuit de sociologie, psychologie, economie en politicologie worden geïncorporeerd. Juristen die de sprong naar het empirische wagen, zien zich voor de moeilijke opdracht gesteld om deze methoden onder de knie te krijgen zonder dat ze daarvoor de basiskennis in hun opleiding hebben meegekregen. Deze bundel beoogt hen daarbij te helpen. Naast onderzoekers, richt deze bundel zich ook op beleidsmakers.

Bij de keuze voor specifieke onderzoeksmethoden spelen criteria als de mate waarin variabelen gecontroleerd kunnen worden, representativiteit en natuurgetrouwheid een rol. De keuze voor een specifieke methode hangt in de praktijk ook veelal af van de disciplinaire achtergrond van de onderzoeker, de beschikbaarheid van data en haalbaarheid. Tegen deze achtergrond zijn ervaren onderzoekers gevraagd te reflecteren op hun eigen onderzoeksmethode: wat zijn de sterke en zwakke punten daarvan? Welke toepassingen heeft dat type onderzoek en wat zijn toekomstige mogelijkheden en uitdagingen?

De eerste vier bijdragen zijn gewijd aan kwantitatieve onderzoeksmethoden, namelijk experimenten en (gecontroleerde) surveys. Hilke Grootelaar & Kees van den Bos leiden de beginnende onderzoeker langs de belangrijkste stappen bij het ontwerpen van een experimenteel onderzoek op het gebied van *administrative justice*. Aan de hand van

voorbeelden demonstreren zij hoe het proces van afbakening en operationalisering van de onderzoeksvraag verloopt en hoe een onderzoeksvraag vertaald kan worden naar een gedegen onderzoeksopzet, waarin wordt voortgebouwd op al bestaand onderzoek. Zij bespreken de voor- en nadelen van correlatieve versus experimentele onderzoeksmethoden en gaan meer specifiek in op vier typen experimenten, variërend van laboratoriumexperimenten tot veldexperimenten.

Christoph Engel probeert in zijn bijdrage een brug te slaan tussen bevindingen vanuit de experimentele criminologie en de rechtseconomie. Tussen deze twee woedt een methodenstrijd, waarbij de eerstgenoemden hun heil zoeken bij het gerandomiseerde veldexperiment en de laatstgenoemden hun toevlucht nemen tot laboratoriumexperimenten. Engel wil in zijn bijdrage vooral aan beleidsmakers laten zien dat vanuit beide disciplines al heel veel mooi onderzoek is verricht, bijvoorbeeld over de omstandigheden waaronder mensen geneigd zijn te frauderen.

Christopher Reinder Folmers begint zijn bijdrage met de constatering dat er in de rechtspraak zoveel variatie is in type zaken, financiële belangen die daarmee gemoeid zijn, kenmerken van rechtzoekenden etc., dat het schier onmogelijk is om de afzonderlijke effecten daarvan vast te stellen. In laboratorium- of gecontroleerde veldexperimenten kan dat naar zijn mening wél. Hij illustreert dit aan de hand van onderzoek op het gebied van het civiele aansprakelijkheidsrecht, specifiek waar het gaat om de effecten van het aanbieden van excuses van de schadeveroorzaker aan het slachtoffer.

Melissa Rorie, Sally S. Simpson & Breanna Boppre bespreken in hoofdstuk 5 de voor- en nadelen van 'factorial survey research' en de toepassingen daarvan op het terrein van uitvoerings- en toezichtinstanties ('regulatory agencies'). Anders dan bij reguliere enquêtes, wordt respondenten in een 'factorial survey' gevraagd te reageren op gerandomiseerd toegewezen levensechte scenario's (vignettes). Deze methode is er specifiek op gericht te achterhalen welke omstandigheden een rol spelen bij bepaalde opvattingen of houdingen ten opzichte van het recht. Zo kan bijvoorbeeld worden onderzocht hoe respondenten denken over verschillende juridische instrumenten, zoals strafrechtelijk ingrijpen, regulering via belastingen, of zelfregulering.

Hoofdstuk 6 en 7 betreffen hoofdzakelijk kwalitatieve onderzoeksmethoden. In hoofdstuk 6 bespreekt Julien Etienne aan de hand van zijn eigen onderzoek de meerwaarde van een case study, alsook een studie waarin een vergelijking wordt gemaakt tussen enkele casus ('small-N comparisons'). Case studies leveren een rijk en gedetailleerd beeld op van (in Etienne's geval) een bepaald type bedrijven in een land (Frankrijk). Omdat zij zijn geconcentreerd op één geval zijn case studies niet geschikt om hypothesen te testen, maar wel om een aanvulling of correctie te geven op bestaande theorieën en om nieuwe theorieën te genereren. Etienne laat zien hoe zijn uitkomsten de bestaande inzichten vanuit de economische rationale keuzetheorie ter discussie stellen.

De term case study krijgt in hoofdstuk 7 een dubbele betekenis, aangezien het hier gaat om een case study over de wijze waarop Nederlandse politierechters zaken behandelen (een case study over 'legal practices of case-making'). Auteurs Irene van Oorschot en Peter Mascini

laten zien dat de methode van een case study heel geschikt is om besluitvormingsprocessen (in plaats van louter uitkomsten) in beeld te brengen, vooral als daarbij gebruik gemaakt wordt van verschillende manieren om het onderzoekssubject te benaderen. Bijvoorbeeld leverden interviews met rechters nog geen adequaat beeld van de dagelijkse beslissingspraktijken op, omdat de respondenten geneigd zijn hun handelen te rationaliseren en te rechtvaardigen. Door de respondenten hardop te laten denken en de communicatie tussen rechters en ondersteunend juridisch personeel te bestuderen, kon wel een volledig beeld verkregen worden. De inzichten uit het veld werken zo door in de opzet van het onderzoek.

Tot slot bespreken juristen Jan Crijns, Ivo Giesen and Wim Voermans het belang van empirisch rechtswetenschappelijk onderzoek voor de rechtsgebieden waarop zij werkzaam zijn (resp. strafrecht, civiel recht en staats- en bestuursrecht). De auteurs refereren aan de door Carel Stolker - in navolging van Richard Posner - begonnen discussie over de wetenschappelijkheid van de rechtswetenschap. Zij erkennen dat binnen de rechtswetenschap nog weinig aandacht is voor theorievorming of het werken met vooropgestelde hypothesen, maar dat komt naar hun mening vooral omdat juristen niet gewend zijn op die manier te werk te gaan. Zelf zijn ze van mening dat de empirische benadering in belang toeneemt en dat het een gemiste kans zou zijn om niet vaker in empirisch onderzoek te participeren of in elk geval van de bevindingen daarvan gebruik te maken. Ze wijzen er wel op dat kwalitatieve onderzoeksmethoden zich dichterbij de belevingswereld van juristen bevinden dan bijvoorbeeld laboratoriumexperimenten.

Beoordeling

De bijdragen zijn over het algemeen van een zeer goed niveau: goed geschreven, rijk gedocumenteerd en zeer instructief door het gebruik van voorbeelden. De redacteurs hebben er goed aan gedaan de mooie bijdrage van Grootelaar & Van den Bos als eerste (na de inleiding) op te nemen, aangezien deze voor beginnende onderzoekers de meest instructieve is. De auteurs nemen de lezer stap voor stap mee in alle keuzes die een onderzoeker moet maken, niet alleen bij het ontwerpen van een experimenteel onderzoek, maar ook bij de uitvoering daarvan. De overige bijdragen bieden ook voor ervaren onderzoekers nieuwe inzichten en waardevolle overzichten van onderzoek.

Hoewel de onderzoekers elk natuurlijk pleitbezorgers zijn van de door hun beschreven methode, doen de meeste dat met de nodige distantie en met oog voor zowel sterke als zwakke punten. Reinders Folmer doet dat bijvoorbeeld door naast typerende voorbeelden van geslaagde studies, ook een studie te bespreken die minder geslaagd is verlopen. Alleen Christoph Engel gaat mijns inziens vrij makkelijk en op zeer stellige wijze voorbij aan de minpunten van de experimentele methode ('Artificiality is the price one has to pay if one wants to be sure about cause and effect'), maar daar staat tegenover dat hij een indrukwekkend overzicht biedt van de uitkomsten van bestaande experimentele studies op het gebied van diefstal, belastingontduiking en corruptie, alsmede waar het gaat om studies die het effect van afschrikking of sanctionering meten. Ook voor onderzoekers of beleidsmakers die geen

plannen hebben om zelf experimenten te ondernemen bieden deze hoofdstukken een waardevol overzicht van internationale bevindingen van dit type onderzoek.

Uiteraard heb ik ook enkele kritiekpunten. De bundel biedt met drie van de acht bijdragen naar mijn smaak wel erg veel ruimte aan experimentele onderzoeksmethoden. Nu valt dit wellicht te verklaren vanuit het feit dat deze methoden de laatste tien jaar in Nederland sterk in opkomst zijn en er onder meer vanuit de rechterlijke macht veel belangstelling voor is. Zo heeft de Raad voor de rechtspraak verheugd gereageerd op een passage in het regeerakkoord waarin staat dat er wetgeving komt die ruimte geeft aan de rechter om te experimenteren met eenvoudige procedures.¹ Kwalitatieve onderzoeksmethoden (interview, observatie) komen minder diepgaand aan de orde.²

De hier besproken bundel besteedt wel aandacht aan kwalitatieve methoden, maar alleen onder de verhullende verzamelnaam 'case study'. Zoals de auteurs al in de inleiding opmerken, is een case study niet zozeer een onderzoeksmethode, als wel een onderzoeksstrategie. Een 'case' kun je namelijk op wel 101 manieren bestuderen. Met de internationalisering van de onderzoekswereld heeft het begrip casestudy ook een wat andere betekenis gekregen. Een onderzoek dat zich beperkt tot politierechters in Nederland (Van Oorschot) of een bedrijfstak in Frankrijk (Etienne) heet tegenwoordig een casestudy, omdat het onderzoek zich 'slechts' in één land afspeelt. Overigens kunnen experimenten ook met verschillende onderzoeksmethoden worden uitgevoerd: respondenten kunnen worden ondervraagd door middel van een schriftelijke vragenlijst of open interviews of de onderzoeker kan observeren hoe respondenten zich gedragen in de experimentele situatie in vergelijking met de controlesituatie. Bij nader inzien gaat dit boek dus meer over onderzoeksstrategieën dan over specifieke methoden.

Persoonlijk vond ik het prettig dat deze bundel geen eindeloze bespiegelingen geeft over het al dan niet wetenschappelijk karakter van de rechtswetenschappen of over de verschillen en overeenkomsten tussen de rechtssociologie en empirical legal research.³ Het heet niet voor niets *Empirical legal research in action*. Het toepassingsgerichte karakter maakt dat dit boek daadwerkelijk een verdiepende bijdrage levert aan verbetering van methodologie. Wel valt me op dat de meeste bijdragen geschreven zijn vanuit een instrumentele kijk op het recht; dat is wellicht zelfs het handelsmerk van empirical legal research. 'Wat werkt' en 'wat werkt niet'? Bij de roep om 'evidence based' beleid lijkt het steeds om deze vragen te gaan. Het zou jammer zijn als daardoor empirische studies naar de normatieve betekenis van het recht of naar de historische ontwikkeling van het recht naar de achtergrond verschuiven.

Tot slot valt bij lezing van het laatste hoofdstuk op dat de kloof tussen juristen en sociaalwetenschappers nog niet gedicht is. Sterker, er gaapt nog steeds een behoorlijk groot gat. Ik vraag me ook af of het voor een jurist aan te raden is om bijvoorbeeld een

¹ Raad voor de Rechtspraak, 'Rechtspraak verheugd over wetgeving die experimenten mogelijk maakt', nieuwsbericht 10 oktober 2017, te raadplegen op www.rechtspraak.nl.

² Zie daarvoor uitgebreider: Tom Decorte & Damian Zaitch, *Kwalitatieve onderzoeksmethoden in de criminologie*, Leuven: Acco, 2016 (2009).

³ Op het VSR-congres van 11-12 januari 2018 grapte Mascini dat het standpunt van de redacteurs hierover 'oecumenisch' van aard is, oftewel: iedereen is welkom in de methodenkerk.

laboratoriumexperiment op te zetten, omdat daar zoveel specifieke kennis voor nodig is. Daarentegen liggen de onderzoeksmethoden van interview en observatie mijns inziens voor de jurist - met aanvullende cursus en flink wat oefening - wél binnen bereik. Om de afstand tussen beide verder te overbruggen, zou het mijns inziens een goede vervolgstap zijn als ook rechtswetenschappelijke onderzoeksmethoden op een meer wetenschappelijke wijze zouden worden uitgewerkt. Wat zou het mooi zijn als er naast deze mooie bundel nog een bundel met een vergelijkbare opzet zou verschijnen over rechtswetenschappelijke methoden als literatuurstudie, jurisprudentieanalyse, onderzoek van parlementaire geschiedenis van de totstandkoming van wetgeving, ondervraging (verhoor) en observatie. Het methodenonderwijs binnen de bachelor rechtsgeleerdheid zou daarmee erg gebaat zijn. De hier besproken bundel is daarentegen iets specifieker van aard en zeer waardevol voor promovendi en gevorderde onderzoekers die al plannen hebben om empirisch onderzoek te doen naar de werking van het recht in de praktijk.